

Festschrift für Hermann Heimpel. Zum 70. Geburtstag am 19. September 1971.
Herausgegeben von den Mitarbeitern des Max-Planck-Instituts für Geschichte. I–III. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte Bd. 36/I–III; Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1971–72. 759 s. + 6 pl., 1148 s. + 13 pl. og 740 s. + 59 pl. DM 98, 148, 98.

Denne store tre-bindts festskrift i anledning af den tyske middelalderforsker og mangeårige leder af Max-Planck-instituttet for historie i Göttingen, professor Hermann Heimpels 70-års fødselsdag, omfatter ca. 2650 sider, vejer godt 4 kg og indeholder over 100 afhandlinger af ligeså mange bidragydere. Dertil kommer, at afhandlingernes emner tidsmæssigt spænder fra oldtid til vore dage, ligesom emnevalget er meget bredt: fra en analyse af optionen for den vesttyske stat i 1948 til en undersøgelse af Mozarts kompositionsteknik. Den eneste linie redaktørerne har lagt synes at være den kronologiske, således at forstå, at bind I har de yngre perioder, medens bind 2 og 3 er tildelt middelalder og oldtid foruden ikke-rettidigt afleverede manuskripter (?) og varia såsom P. E. Schramms sidste arbejde: *Der Schirm, Herrschafts-, Würde- und Rangzeichen in drei Erdteilen.*

I denne »tunge« ende findes en artikel af K. Hauck, der især henvender sig til forhistorikere i Skandinavien: *Zur Ikonologie der Goldbrakteaten, I: Neue Windgott-Amulette.* Det er en særdeles vigtig analyse af en fundgruppe, som er blevet yderligere øget ved nye vigtige fund i Danmark og Sverige i de seneste år, – man må blot håbe, at afhandlingen finder frem til sit rette publikum.

En dækkende omtale – endsige en egentlig anmeldelse af dette enorme værk udelukker sig selv; enkelte afhandlinger af særlig interesse bør dog fremhæves.

Theodor Schieder har bidraget med en modificeret version af et foredrag holdt på den XIII internationale historikerkongres i Moskva 1970, hvori han søger at udrede forskellighederne mellem historisk og samfundsvidenskabelig metode. Der er tale om et kompetent indlæg i den løbende debat om emnet; men argumentationen mister noget i klarhed ved, at der ikke konsekvent tages hensyn til det dobbelte betydningsindhold i ordet historie. Hans Rothfels behandler i et essayagtigt indlæg: *Die Zeit, die dem Historiker zu nahe liegt, samtidshistorikerens videnskabetiske og metodiske problemer*, ligesom man finder afhandlinger med relation til F. Meinecke af Hans Herzfeld og Ranke af Heinrich Lutz. Endelig giver Justus Lipsius-kenderen, Gerhard Oestreichs fine analyse af Lipsius' lille bog fra 1584, *De Constantia libri duo qui alloquium praecipue continent in publicis malis*, os ny erkendelse af Lipsius' aktuelt-politiske hensigt med dette værk.

Otto Schottenlohers *Zur humanitas legum bei Erasmus* bidrager til forståelsen af et aspekt af Erasmus' begrebsverden. Blandt de øvrige talrige bidrag om reformationen, bemærker man Walter Nissens på indgående arkivstudier byggede undersøgelse af, hvilken rolle klædemagerne i Göttingen spillede ved gennemførelsen af reformationen i byen. Han konstaterer, at denne begivenhed faldt sammen med en demokratiseringsbevægelse i klædemagerlavet og konkluderer, at »... die allgemeine bekannte Erscheinung, dass die Reformation das

Ergebnis einer demokratischen Bewegung aus den Zünften ist, findet sich auch für Göttingen bestätigt,« anvendeligheden af denne »reformations-model« kræver dog nok yderligere overvejelse.

Et ikke særligt dyrket tema bringer Hartmut Boockmann: Die Rechtsstudenten des Deutschen Ordens. Studium, Studienförderung und gelehrter Beruf im späteren Mittelalter, der fremlægger et stort kildemateriale. Den tyske Orden tages også op af Hans Koeppen i Die englische Rente für den Deutschen Orden.

Nikolaus von Kues-forskningen, som drager mange til sig i disse år, varetages af Erich Meuthen med Nikolaus von Kues auf dem Regensburger Reichstag 1454. Et aldrig færdigdebatteret emne berører Sabine Krüger i Krise der Zeit als Ursache der Pest? Der Traktat der mortalitate in Alamannia des Konrad von Megenberg. En sag, der optog middelalderens mennesker overmåde meget belyses af H. M. Schaller i Endzeit-Erwartung und Anti-Christ-Vorstellungen in der Politik des 13. Jahrhunderts.

Bind 3 indledes af W. Schlesinger med Erbfølge und Wahl bei der Königs-erhebung Heinrichs II. 1002. Udgangspunktet er Henriks gavebrev til stiftkirken i Strassburg 1003. Dette diplom har ofte været endevendt – Schlesinger når efter en særdeles omhyggelig gennemgang til det resultat, at Henrik II udover at begunstige kirken også benytter lejligheden til en programerklæring til retfærdiggørelse af sin tronbestigelse – hans stilling i 1003 var alt andet end sikker – derfor var det ham magtpåliggende at understrege, at nok var han ottoner som sine forgængere, men han var *valgt* til embedet og valget var tronfølgens konstituerende element.

Peter Classen belyser også tronfølgeproblemer i Karl der Grosse und die Thronfolge im Frankenreich, der er forbilledligt udstyret med instruktive kort. Opmærksomheden samles om den sekundære og ofte oversete begivenhed, der fandt sted juledag år 800, nemlig pavens kroning og salving af yndlingssønnen Karl – frankerne nye konge. I 806 uarbejdede Karl d. Store sit »testamente«, der delte hans store rige mellem Karl, Ludwig og Pippin, men allerede i 811 døde Karl barnløs, og testamentets bestemmelser faldt bort – rigets deling skete efter helt andre retningslinier, der blev årsag til de opslidende stridigheder gennem det 9. århundrede. W. Lammers inddrager i Ein karolingisches Bildprogramm in der Aula regia von Ingelheim b. a. de nye arkæologiske fund i Ingelheim, og samtidig søger han at besvare et spørgsmål, Hermann Heimpel rejste i 1964 på Berliner Historiker Tag: Was besagt die Pfalz als Herrschaftszeichen? Det er en inspirerende studie baseret på ikke-skriftlige og skriftlige kilder – især Ermoldus Nigellus' hyldestdigt til Ludvig den Fromme. Endelig skal H. Jankuhns Die Bezeichnungen für die Handelsplätze der karolingischen Zeit im Ostseegebiet, omtales, selv om det er et sammendrag af en større afhandling fra 1971,¹ idet han bl. a. behandler dansk og svensk materiale. På baggrund af de arkæologiske resultater fra bl. a. Birka, Hamburg og Hedeby og ved en lidt overfladisk anvendelse af Ansgars Vita forkastes W. Vogels tese fra

¹ H. Jankuhn: Typen und Funktionen vor- und frühwikingenzeitlichen Handelsplätze im Ostseegebiet. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse. Sitzungsberichte, 273. Band 5. Abhandlung. Wien 1971.

1931 med henblik på disse pladers opståen og udvikling. Desværre bringer Jankuhn ingen udtømmende analyse af de anvendte termer, vicus, emporium, urbs, civitas, locus og portus – måtte den snart komme.

Festskriftet afsluttes med en bibliografi over Hermann Heimpels produktion – fra dissertationen i 1924 om erhvervslivet i Regensburg i middelalderen til nekrologen over P. E. Schramm i Historische Zeitschrift 1972.

For et værk som dette, hvortil over 100 forskere fra Vesttyskland, Canada, Tjekkoslaviet o. a. med vidt forskellige interesseområder og forudsætninger har ydet bidrag, er det af særlig vanskelighed at finde en formel, der kan give et dækkende udtryk for en samlet vurdering. Skriftet indeholder mange læseværdige og kompetente bidrag, og det indgyder alene ved sit omfang ærefrygt for den bagvedliggende forskningsindsats, der i sandhed er imponerende. Der var imidlertid endnu et adjektiv, der trængte sig frem i vor bevidsthed med stor styrke under gennemlæsningen, nemlig ordet kalejdoskopisk. Festskriftet virker uroligt, manglefarvet og uden fast struktur – vi skal derfor stærkt anbefale, at man nyder dette mammut-værk i småportioner.

Henrik M. Jansen

Knud J. V. Jespersen

OLDTID OG MIDDELALDER

Rudi Thomsen: The Origin of Ostracism. Gyldendal, 1972. 158 s. 70 kr.

Litteraturen om ostrakismen i Athen er vokset til det uoverskuelige. Derfor er der hårdt brug for en bog som den foreliggende, hvis ene mål er at gøre status i ostrakismeforskningen. Forfatteren har desuden det mere prætentiose mål at give en fuldt underbygget løsning på problemerne hvornår, af hvem og hvorfor ostrakismen blev indført i Athen (Preface).

Bogen har tre kapitler, hvoraf det første er viet den skriftlige tradition om ostrakismens indførelse. En redegørelse for de forskellige traditioner munder ud i, at kun den hos Aristoteles og den hos Androtion har sandsynligheden for sig. (Forfatteren har ikke inddraget Vaticanus Graecus 1144 fol. 222^v, som først efter bogens færdiggørelse er blevet genpubliceret i American Journal of Philology vol. xciii, 1, jan. 1972). Da de to kilder umiddelbart synes indbyrdes modstridende, har forskerne længe været delt i tilhængere af Aristoteles, Androtion-tilhængere og dem, der mener, de to kilder kan forenes. Forfatteren giver en grundig, kritisk gennemgang af alle tre retninger, men det fremgår tidligt i gennemgangen, at han betragter det hele som et skinproblem. Efter forfatterens mening er det godtgjort af Sumner og Dover, at Androtion«citatet» hos Harpocration i virkeligheden er en meningsløs forkortelse af det rigtige Androtionsted, hvor der har stået omtrent det samme, som vi finder hos Aristoteles (ss. 58–60). Der er altså kun een antagelig tradition i vore kilder: Kleisthenes indførte loven om ostrakisme og Hipparchos blev dens første offer. Denne konklusion er så overbevisende, at det bliver uvæsentligt, om man på nogle få punkter ikke kan tilslutte sig forfatterens øvrige argumentation imod